

УДК: 069(497.11)"1950/1955"(093.2)

Олег РОМАНОВ

историчар уметности,
виши кустос
Народни музеј Краљево
herotek@gmail.com

МУЗЕЈ У РАНКОВИЋЕВУ 1950-1955 : ИЗВОД ИЗ МУЗЕЈСКЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ (други део)

АПСТРАКТ: У насљавку рада, изводу из докуменџације Народној музеја Краљево, биће речи о формирању свих музејских збирки (изузев историјских, описаних у првом делу), музејске библиотеке, идеји формирања Музеја Рашке државе, првим шеренским исџраживањима и уметничким изложбама, џадашњем односу локалној друшћва према Музеју и његовом одолевању прџишцима сисћема и времена, као и о кулћурном наслеђу које он башићини у конћинуићешћу преко 65 џодина.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: музеј, Ранковићево, музејска одељења и збирке, библиотека, прџограми, шеренска исџраживања, прџмена имена

Нумизматичка збирка

Одмах по оснивању Музеја, у Нумизматичку збирку је пристигло доста експоната. Прву групу су сачињавали експонати пореклом из Београда, Суботице, Смедеревске Паланке, Новог Пазара и Пећи, односно новац који је потицао ван територије коју је Музеј покривао (Спасић С., 2014, 75). Ради се о грчком, римском, византијском, средњовековном и модерном новцу који је путем откупа стигао у Музеј. Другу групу је сачињавао новац, углавном случајни налази са територије коју је Музеј покривао и истраживао, Ранковићева и његове околине. Овај новац, нађен на ужем градском подручју, у Чибуковцу, Ратини, Врби, Сирчи, Ласцу, Прогорелици, поклоњен је Музеју од мештана-налазача.¹ Октобра 1950. године у Музеј је стигао српски и југословенски метални новац из периода 1868-1938, српске и југословенске новчанице из периода 1918-1947, а

откупљене су и новчанице из XIX и XX века из Турске, Пољске Чехословачке, Румуније, Холандије, НДХ, Мађарске, Албаније, Француске, Грчке (Други светски рат), СССР-а, Немачке (1915-1945).²

У лето и јесен 1951. године у Музеј као поклон улазе модерне бугарске и италијанске новачнице, као и аустроугарски новац коришћен у окупираној Србији током Првог светског рата.³ У августу 1952. године у Нумизматичку збирку стиже руски златни и аустроугарски сребрни новац из XIX века.⁴

Следеће (1953) године Нумизматичка збирка је била обогаћена набавком аустроугарских сребрних круна, српског и југословенског новца из периода 1879-1938. (углавном набављеног из Народне банке), новцем из друге половине XIX и почетка XX века

[1] Народни музеј Краљево (у даљем тексту НМК), Инвентар средњовековне збирке (у даљем тексту: ИСЗ), 1950-1955.

[2] НМК, Инвентарна књига (у даљем тексту ИК) 1, Нумизматичка збирка (у даљем тексту НЗ)

[3] НМК, ИК 1, НЗ

[4] НМК, ИК 1, НЗ

из Бугарске, САД, Турске, Русије, Италије.⁵ Највећи откуп новца био је у новембру месецу, када је откупљено око 70 комада сребрног и бронзаног римског републиканског и царског, као и неколико примерака античког грчког и млетачког сребрног новца.⁶

Током целе 1954. године, а посебно у периоду септембар-децембар, дошло је до откупа античког римског и византијског (XI-XIII век), дубровачког сребрног (XVII век) и аустроугарског новца (XVI-XIX век), југословенских поштанских марака XX века и аустроугарских поштанских марака.⁷

Етнолошка збирка

Набавка етнолошких предмета почела је још пре званичног отварања Музеја 1948. године. Посебно велики прилив материјала у Збирку био је током 1952. године када је набављено доста примерака сеоског намештаја, делова народне ношње, ћилима, народних музичких инструмената и накита.

Крајем октобра 1953. године у Музеј се запошљава Панта Чолић, дипломирани географ и геолог, који као кустос Етнолошког одељења од Јовића преузима старање о предметима Етнолошке збирке (Шибалић Т., 2014, 81). Тада на место секретара долази Ружица Виторовић (Група аутора, 2014, 197). Маја и октобра месеца 1953. године од манастира Жича добијена су орнаментисана јаја са народним мотивима.⁸

До краја 1954. године у Етнографску збирку Музеја у Ранковићеву ушло је 159 предмета од дрвета, метала, тканине и коже - одећа и обућа, народне ношње, посуђе, покућство, посуђе, алат, предмети за свакодневну употребу, црквени инвентар, накит (највише од сребра), музички инструменти.⁹ Дobar део

тог материјала био је изложен на већ поменутој изложби *Први и Други усџанак*.

Интензитет набавке предмета из етнологије био је појачан у периоду јун-јул, односно октобар-децембар 1954. године, када је путем откупа Музеј набавио неколико десетина одевних предмета, предмета у вези са покућством (фењер, муштикала, чутура, мангал), музичке инструменте, накит, сребрне крстове и сл. У јуну месецу, приликом етнолошког истраживања Бресника, Музеј је откупио делове мушке и женске српске и турске народне ношње.¹⁰ Јула 1954. године из Лешка су откупљени етнолошки предмети попут турских букагија из XIX века, старих гвоздених кључева и намештаја.¹¹ У августу екипа Народног музеја Ранковићево, приликом рекогносцирања терена у Годачици и Јарчујку, откупљује делове народне ношње. Из села Јарчујак је новембра 1954. године откупљено доста предмета – стара ралица, јелек, антерија.¹² Откуп етнолошких предмета био је интензиван и почетком 1955. године, поготово откуп турске и домаће народне ношње.¹³

У оквиру Етнолошког одељења прикупљено је доста података о нематеријалној баштини Краљева и околине: народне умотворине, загонетке, пословице, изреке, афоризми, шале, народне песме, легенде из Подибра и Поморавља. Постоје записи о народној ношњи, посебно оној из студеничког краја, о народним лековима, као и о развоју еснафа и многих заната попут каменорезачког, абацијског, бојацијског, кочијашког, лимарског итд. Истраживани су стари Словени и њихова митологија, народна тумачења природних појава, веровања (виле, вештице, чаробњаци) и сатанизам у светлу науке.

[10] НМК, Етнографске белешке са терена 1953-1954 године (у даљем тексту: ЕБ 1953-1954); НМК, Етнографски инвентар 1950-1959. (у даљем тексту: ЕИ 1950-1959).

[11] НМК, Деловодник Народног музеја 1953-1955 године (у даљем тексту: ДНМ 1953-1955), бр. 451/54 и 452/54.

[12] НМК, ЕБ 1953-1954.

[13] НМК, ЕИ 1950-1959.

[5] НМК, ИК 1, НЗ

[6] НМК, ИК 1, НЗ

[7] НМК, ИК 1, НЗ

[8] НМК, ИСЗ 1950-1955.

[9] НМК, ИСЗ 1950-1955.

Направљено је и доста фотографија српских села и градова, од изузетног значаја за рад Етнолошког, Археолошког и Историјског одељења Музеја у Ранковићеву. О детаљним етнолошким истраживањима Јовића и Чолића у првим годинама рада Музеја, између осталог и теренским, сведочи и свеска Етнографског регистра у којој су по азбучном реду забележена места предмет интересовања и описана сама истраживања и информације до којих су истраживачи на терену, из казивања мештана, књига и докумената, дошли.¹⁴

Природњачка збирка

У периоду август-септембар 1950. године набављају се први експонати за будућу Природњачку збирку (између осталог десет примерака разних руда, препарирани орао и зуб мастодонта).¹⁵ У септембру 1952. године откупљена је изузетно значајна минералозна збирка са терена Жичког среза.¹⁶ Доласком на место музејског кустоса Чолић је преузео бригу и о Природњачкој збирци. Крајем новембра 1953. године од рудника Трепча примио је десет кристала за Природњачку збирку.¹⁷ Наредне године долази до интензивирања набавке предмета за Природњачку збирку (препарирани птице, кости постојећих и изумрлих животиња, фосили, руде, стене и минерали).¹⁸ У Пописнику руда, минерала и стена, из раних 50-тих година прошлог века, налази се податак да је у Музеј доспео 291 експонат, више од половине из околине Краљева, из Трепче, Косовске Митровице, Бора, Љубије, са Авале, из Београда, Крагујевца, Далмације, Македоније.¹⁹ Неки од њих су нађени на терену, неки добијени као

поклон, углавном од мештана, док је један део откупљен. Фебруара 1954. године откупљене су руде од Рудника олова и цинка „Трепча“.²⁰ У октобру 1954. године откупљен је зуб мастодонта, нађен у селу Цветке.²¹ Месец дана касније откупљени су фосили из Боготовца.²² У новембру и децембру 1954. године, приликом одласка кустоса Панте Чолића на терен у Трепчу и Косовску Митровицу, откупљена је велика количина руда и минерала.²³ У том периоду забележени су подаци о геолошкој историји краљевачког региона, копнима, језерима, морима, пећинама, вулканима у срезу Краљево и Србији уопште, налазиштима угља, азбеста, злата и олова, на основу којих је настала историјско-геолошка карта слива Ибра. Истовремено је од Славољуба Маржика откупљена геолошка карта Краљева и околине.²⁴

Круну рада на прикупљању, чувању и заштити предмета Природњачке збирке представља природњачка поставка која ће бити изложена у Народном музеју Краљево почетком 1958. године (Романов О., 2015, 43).

Уметничка збирка

На Јовићев захтев октобра 1950. године на место рестауратора примљен је Владислав Маржик, чувени краљевачки ликовни уметник, који ће у Музеју радити до почетка децембра 1951. године (Михаиловић М., 1987, 160). Сарадња Јовића и Маржика, која се продубљивала на обострано задовољство, била је од непроцењиве важности за рад Музеја, посебно за рад Уметничке збирке (Маржик С., 2006, 112). Једно од првих дела које је доспело у Музеј био је цртеж *Прва зграда Музеја*, аутора Владислава Маржика (Романов О., 2015, 47).²⁵

[14] НМК, Етнографски регистар 1950-1950.

[15] НМК, ИСЗ 1950-1955.

[16] НМК, ИСЗ 1950-1955.

[17] НМК, Одељење за документацију, Централни стручни архив (у даљем тексту: ОД, ЦСА), досије број 32: Збирка минерала и геологија; НМК, ИСЗ 1950-1955.

[18] НМК, ОД, ЦСА, досије број 163: Годишњи извештаји и планови Народног музеја 1950-1994.

[19] НМК, ОД, ЦСА, досије број 32: Збирка минерала и геологија

[20] НМК, ДНМ 1953-1955, бр. 104/54.

[21] НМК, ИК 1, Археолошка збирка

[22] НМК, ДНМ 1953-1955, бр. 599/54.

[23] НМК, ДНМ 1953-1955, бр. 739/54, бр. 741/54, бр. 743/54; НМК, ИСЗ 1950-1955.

[24] НМК, Историјски инвентар 1951-1960.

[25] НМК, ДНМ 1950-1953, бр. 17/50.

Већ смо поменули да је он аутор већег броја цртежа који реконструишу изглед Карановца почетком XIX века и портрета значајних личности из прошлости Краљева насталих за потребе изложбе *Први и Друји усџанак*. Такође је сликао и цртао дела са средњовековном тематиком за потребе Музеја Рашке државе, о чему ће бити речи у наставку. Забележено је да су током 1951. године нека његова дела, власништво Музеја, била изложена у Народној банци у Ранковићеву.²⁶

И после пензионисања Маржик је често сарађивао са Музејом који је и даље откупљивао његова дела. Тако је нпр. Музеј 1952. године откупио *Порџреџ Саваџија Божића, Долина реке Рибнице, Жича џосле Првоџ свеџскоџ раџа, џре ресџаураџије*, 1953. године *Мосџ на Ибру, Кућа у дворџшџу хоџшела Евроџа*, графику *Немањина Рибница* и макету манастира Жича, 1954. године слику *Новембар на Моравцу*, а 1955. *Предео из Рибнице*.²⁷ Маржик је за Музеј радио и дела по поруџбини попут слике *Манасџир Псача код Криве Паланке*, а познато је да је почетком 1952. године рестаурирао један део предмета који су као поклон ушли у музејске збирке.²⁸

На Маржиково инсистирање Музеј је откупио 20 цртежа Љубе Ивановића, насталих између 1921. и 1938. године (Маржик С., 2006, 113; Новчић С., 2014, 91, 109). Један део ових радова, набављених за збирку *Средњи век, Рашка држава*, односи се на територију Рашке и средњовековну државу Немањића (Спасић С., 2015, 75). На њима је представљено неколико средњовековних српских цркава и манастира (Сопоћани, Студеница, Стара Павлица, Вољача, Штип), мотиви из Сарајева, Бања Луке, Улциња, Будве, Херцег Новог, Призрена, Пећи, Охрида итд. У том периоду у Музеј су почела да пристижу дела савремених југословенских уметника која је Музеју

доделио Савет за просвету, науку и културу у Влади НР Србије.²⁹ Већ у зачећу Уметничка збирка је била обогаћена и делима савремених аутора, поготово из Краљева и околине.

Поред Маржика, као стручни сарадник који је учествовао у формирању и попуњавању Уметничке збирке, издваја се и Чедо Павловић, педагог, сликар и професор ликовног образовања у краљевачкој Гимназији (Новчић С., 2007, 7). Помагао је у осмишљавању музејског простора и његових поставки (Романов О., 2015, 79), а радио је и на рестаурацији слика из Уметничке збирке (нпр. *Набијање Срба на колац* Николе Т. Милојевића). Музеј ће током 50-тих година прошлог века откупити десетине његових слика,³⁰ а у наставку текста потврдиће се да је учествовао у свим значајнијим групним изложбама у Ранковићеву у периоду 1952-1954. и да је често имао самосталне изложбе (Новчић С., 2007, 7).

Из Књиге инвентара Галерије слика сазнаје се да је у периоду од 1. фебруара 1952. до 8. децембра 1954. године у њу уведено 63 уметничка дела: икона, слика, графика, цртежа, скултура, копија фесака, репродукција слика.³¹ Битно је напоменути да се фебруара 1952. године Збирка уметничких дела увећала захваљујући поклонима Савета за просвету и културу НР Србије (Спасић С., 2015, 68).³² У Музеј су се наша дела Живана Вулића, Милете Андрејевића, Зоре Петровић, Шане Лукић, Бранка Станковића, Гордане Зубер, Ивана Радовановића, Дарославе Вијоровић, Јована Кукића, Слободана Гавриловића, Милоша Голубовића и других.³³ Касније, 1960. године, неке од поклоњених слика замењене су другим делима из Модерне галерије града Београда (Спасић С., 2015, 68).³⁴

[29] Архива НМК 1950-1954. година; НМК, ИК 1, Збирка Галерија ликовне уметности (у даљем тексту ЗГЛУ); НМК, Инвентар галерије слика (у даљем тексту: ИГС) 1952-1959.

[30] НМК, ИК 1, ЗГЛУ; НМК, ИГС 1952-1959.

[31] НМК, ИГС 1952-1959.

[32] НМК, ИК 1, ЗГЛУ; НМК, ИГС 1952-1959.

[33] Архива НМК 1950-1954; НМК, ИК 1, ЗСВ; НМК, ИК 1, ЗГЛУ.

[34] НМК, ОД, ЦСА, досије број 128: Збирка уметничких дела

[26] Архива НМК 1950-1954.

[27] НМК, ИК 1, Збирка Средњи век (у даљем тексту: ЗСВ); НМК, ИК 1, ЗГЛУ; НМК, ИГС 1952-1959. године.

[28] НМК, ДНМ 1950-1953, бр. 40/52.

У периоду између 1952. и 1954. године Збирка уметничких дела обogaћена је и сликама Бранка Шотре, Драгутина Цигарчића, Стојана Ћелића, Живка Стојисављевића, Стевана Тодоровића, Уроша Предића, Мирка Почуче, Драгослава Стојановића Сипа, Николе Граовца, Стјепана Колесникова, Младена Јосића, Ђорђа Папазовског, Анта Абрамовића, сликама непознатих чешких романтичара, скулптурама Ристе Стијовића, Александра Зарина и Божидара Обрадовића, као и репродукцијама слика познатих светских сликара (Иља Рјепин, *Зайорошци*).³⁵ Током 1952. породица Ердоглија из Краљева поклања репродукцију слике чешког сликара Франтишека Цине Јелинека *Наш официр ира се са шурском децом у Македонији 1912. године*.³⁶ Набављено је и доста икона од којих се издваја група од 18 средњовековних икона из области Новог Пазара и Пећи, откупљених између октобра и децембра 1954. године.³⁷

У периоду 1952-1954. године Музеј у Ранковићеву организовао је 7 ликовних изложби. Године 1952. отворене су изложбе *Слике четири сликара* (Чедомира Павловића, Миодрага Јанића, Владислава Маржика и Ђорђа Папазовског), *Покрејна изложба УЛУС-а* (одржана од 11. до 17. децембра) и самостална изложба слика Чедомира Павловића (Драговић Ј., Новчић С., 2014, 141). Следеће године приређена је изложба *Слике тројице сликара* (Чедомир Павловић, Владимир Маржик и Јефта Ванчетовић). Током 1954. Народни музеј Ранковићево приредио је изложбу *Слике Чедомира Павловића и Владислава Маржика*, изложбу *Слике Боже Илића и Слободана Соширова* и изложбу *Слике и скулптуре четири сликара београдских уметника* Стојана Ћелића, Александра Зарина, Драгослава Стојановића Сипа и Драгутина Цигарчића (одржане у периоду 31. 1. - 8. 2. 1954. године у *Народној библиотеци* у Ранковићеву).

[35] Архива НМК 1950-1954; НМК, ИК 1, ЗГЛУ; НМК, ИГС 1952-1959.

[36] НМК, ИК 1, Збирка XX век; НМК, ИК 1, ЗГЛУ

[37] НМК, ИК 1, ЗГЛУ; НМК, ИГС 1952-1959.

Музеј Рашке државе

Идеја да се у Краљеву створи Музеј Рашке државе датира још пре отварања Музеја. Јовић се, у време док је радио као професор у Грађанској школи у Краљеву и краљевачкој Гимназији и бавио драматургијом, књижевном критиком, беседништвом и проналаском учила, често освртао на славну прошлост, средњи век, Косовски бој, устанке против Турака, балканске и оба светска рата (Романов О., 2015, 21-25). Посебно се интересовало за средњи век, сматрајући да би Ранковићево због близине најзначајнијих средњовековних српских манастира (Жича, Студеница, Градац, Сопоњани, Ђурђеви Ступови), али и близине Новог Пазара, Рашке и Старог Раса, требало да буде центар проучавања средњовековне српске државности.

Новембра 1950. године Музеј у Ранковићеву је од предузећа *Лућник* откупио репродукције 20 слика фресака манастира Студеница и клисуре Ибра, Рашке.³⁸ Сарадња се наставила и идућих година када је *Лућник* за Музеј у Ранковићеву копирао и увеличавао још фотографија културних споменика, слике из Првог српског устанка и када је Музеј 1954. године од *овој предузећа* купио туристичке водиче и једну стару турску карту.³⁹

На Јовићеву сугестију, Маржик је 1950/1951. године урадио цртеже најпознатијих српских манастира (*Манасџир Милешева*, *Манасџир Сјуденица*, *Манасџир Грачаница*, *Манасџир Градац*, *Манасџир Сопоњани*) и два рада у туш-техници под називом *Без назива (црква)* (Романов О., 2015, 47-48).⁴⁰ Он је, на наговор професора Јовића, (Романов О., 2015, 48) израдио и династичка стабла српских владарских породица Немањића (пет историјских карата), Властимировића (две историјске карте), Јадранско-зетске

[38] Архива НМК 1950-1954.

[39] НМК, ДНМ 1953-1955, бр. 357/54.

[40] НМК, ИК 1, ЗСВ; НМК, ОД, ЦСА, досије број 110: Досије уметника: Владислав Маржик; НМК, ОД, ЦСА, досије број 128: Збирка уметничких дела

династије, Лозе Хребелјановића - Лазаревића, Лозе Петровића - Његоша, грбове Душанових земаља 1334-1355, историју српске азбуке, копије најважнијих рукописа са минијату-рама (*Венчани уговор између Краља Владислава и Констјанце Морозини, Ојис Косовске бишке 1389. и Убисџиво Сулџана Мураша* (оба по историчарима Нешрију и Сеадедину), *Забора-вљене књије Бојумилске јереси на Немањиниом Сабору – XII век*).⁴¹

У циљу набавке експоната за новофор-миране музејске збирке Милорад С. Јовић је водио преписке са нашим познатим уметни-цима и сарадницима Музеја (Спасић С., 2015, 67).⁴² Марта 1951. у Музеј стижу слике цркве *Св. Јован Канео и Манастир Лесново*, дела Дра-гана Ћирковића. Ванђел Бадуљи слика *Мана-стир Трескавец, Енџеријер цркве манастира Мајеича* (1954), *Манастир Марковој браји Андрејаша* која је 1952. стигла у Музеј.⁴³ Исте године откупљен је акварел *Крунисање Сџе-фана Првовенчаној у Жичи* (1851), дело немач-ког сликара У. Хефлиха.⁴⁴

Пошто се, захваљујући поклону *Савеша* за културу и просвету НРС, у музејској Збирци уметничких дела нашла и слика *Св. Саве Живана Вулића*,⁴⁵ управа Музеја је јула 1952. године позвала Вулића у Ранковићево да нас-лика карактеристичне мотиве града и око-лине (Спасић С., 2015, 73).⁴⁶ Лета 1952. настале су следеће Вулићеве слике (вуља на платну): *Унуџрашњост (енџеријер) манастира Жиче, Пољед на Жичу, Улазу Жичу, Жича – џанорама*.

Почетком 1951. године у Музеј почињу да пристижу и копије фресака из Уметничког музеја Београд. У Допису од 18. јануара 1951.

године секретар Уметничког музеја Београд Вера Ненадовић пише:

„Достављају се Вашем музеју на поклон две копије фресака рађене масном бојом на платну, умањених размера, и то: портрете цара Душана и царице Јелене из Леснова, и портрете цара Уроша и краља Вукашина из Псаче...“⁴⁷

Те године је Александар Томашевић за потребе Музеја у Ранковићеву на платну урадио копије фресака *Рођење и Вавеђење Пресвете Бојородице из Краљеве цркве* у Сту-деници, а годину дана касније и копију фре-ске *Св. Пророк Илија* из манастира Морача. Децембра 1951. године *Уметнички музеј* у Београду поклања Музеју у Ранковићеву и копије три фреске у малтеру: *Св. Симеона* из Нерезија и *Свештој Пејтра* и још једну заведену као *Св. Оџац* (обе из Сопоћана).⁴⁸

За израду копија фресака Милорад С. Јовић 1951. године ангажује и Јарослава Кра-тину (Спасић С., 2015, 73). Он ће у наредне две године урадити осам копија фресака на платну из манастира Дечани, копију фреске на платну *Краљ Милуџин, краљ Драјуџин и краљица Каџарина* из манастира у Ариљу, као и сцену *Велбушка бишка* са иконе из Деча-на.⁴⁹ Крајем 1951. године успостављена је сарадња са историчарем уметности, копи-стом, Загорком Јанц, тада асистентом Музеја примењене уметности Београд. Она је током 1952. и 1953. године за Музеј у Ранковићеву копирала *Повељу Вука Бранковића, Повељу Сџефана Дечанској, Барањски рукојис Душа-новој законика, Беседе св. Исака Сирина (XIV век) и Босанско јеванђеље* које је изгорело у Народној библиотеци 1941. године (Спа-сић С., 2015, 68),⁵⁰ као и стране из више од 20 јеванђеља (*Мирослављево јеванђеље, Јеванђеље из манастира Лейавина* из XIII

[41] Династичка стабла српских владарских породица, грбови Душанових земаља 1334-1355, историја српске азбуке и копије најважнијих рукописа са минијатурама чувају се у планотечком ормару Одељења за документацију Народног музеја Краљево.

[42] Архива НМК 1950-1954.

[43] Сарадња са Бадуљием на тему српског средњег века настављена је и касније. Тако, нпр., 1957. године у Музеј стиже његова слика *Марков манастир* (НМК, ИК 1, ЗСВ).

[44] НМК, ИК 1, ЗСВ

[45] НМК, ИК 1, ЗГЛУ

[46] Архива НМК 1950-1954.

[47] Архива НМК 1950-1954.

[48] Архива НМК 1950-1954.

[49] НМК, ИК 1, ЗСВ

[50] НМК, ИК 1, ЗСВ; НМК, ОД, ЦСА, досије број 129: Колекција копије фресака

века, *Јеванђеље манасџира Хиландар* из XIV века, *Пећко јеванђеље* из XVI века, *Овчарско-кабларско јеванђеље* из XVI века...), али и стране из *Лесновској ѿсалџира* из XVI века и *Душановој законика – ѿризренски рукојис*, два минеја из XIV века, *Служабник* из XVII века, *Крмчију Св. Саве* из манастира Савина из XVI века, *Синџајму Маџије Власџара*, *Зодијак* из рукописа Козме Индикоплова из XIII века, *Шесџодневник Буџарина Јована* из XIII века и *Зборник* из Народне библиотеке Београд из XIV века.⁵¹ Периша Милић је за Музеј 1952. године израдио копије слика венецијанских мајстора XIII века: портрет краљице Констанце Морозини и портрет краљице Ане Првовенчане и краља Владислава.⁵²

Заједно са Мишом Јовановићем Крста Авакумовић ће током 1952. године урадити одливе студеничке пластике из XII века, две људске и четири животињске главе са конзола, главу сфинге нађене у дворишту манастира (XIV век), стуб вестибила, орнаментуку са конзола и западног портала и ликове апостола са портала. У наредне три године Авакумовић ће за Музеј самостално израдити копије студеничке пластике, главу цара Душана, две људске и две животињске главе са студеничких конзола, главу-капител стуба и украсне стубове студеничког портала цркве Св. Богородице из XIII века.⁵³ Мишо Јовановић је током 1952/1953. године израдио копије фресака на платну *Рођење Пресвете Богородице* и *Ваведење* из цркве краља Милутина у Студеници, Рождество из Студенице (црква Св. Јоакима и Ане) и *Св. рајник* из Сопоћана, а Света Мандић копију фреске краља Милутина из Студенице.⁵⁴

У оквиру пројекта *Музеј Рашке државе* у лето 1951. године Бранко Микинчић је израдио две макете средњовековних кућа, Александар Петровић макету Маглича, а

Милан Духаћ копије у гипсу *Поџиис краља Вукашина* из Прилепа, макету цркве Св. Петра и Павла из Новог Пазара и звекир из Марковог града у Прилепу. Духаћ ће 1952. године за Музеј израдити одливке печата са повеље Вука Бранковића и куршумлијску кадионицу.⁵⁵ Исте године је откупљена *Маја косовске биџке*, дело Александра и Милорада С. Јовића из 1939, а годину дана касније и мапа *Држава кнеза Лазара и динасџије Балшић*.⁵⁶ Новембра 1953. године од *Срџске књижевне загрује* набављене су репродукције слика Старо Нагоричане, Каленић и Псача, као и копије средњовековних графика и фотографије ентеријера и екстеријера црква из средњовековног периода.⁵⁷

Ангажовањем наведених уметника у изради копија дела српске средњовековне уметности, потврдила се Јовићева тенденција отварања Музеја Рашке државе. У настојању отварања Музеја Рашке државе и Галерије слика ангажовани су и спољни сарадници попут Николе Јончића, који су поред помоћи у сакупљању експоната, играли значајну улогу као музејски лобисти у тадашњој власти.⁵⁸ Међутим, у самом почетку оба пројекта су наишла на непремостиве тешкоће, а то је недостатак и непостојање простора у граду где би се изложиле копије средњовековне српске уметности и слике. Проблем недостатка простора поново ће бити актуелан 1954. године, о чему ће бити речи у наставку.

Тадашња власт је идеју да Музеј у Ранковићеву постане Музеј Рашке државе одбила (Романов О., 2015, 48), а предмети из збирке *Средњи век, Рашка држава*, коју је Јовић формирао 1950. године, касније су реинвентарисани у Историјску, Археолошку и Збирку уметничких дела.

[51] НМК, ИК 1, 3СВ

[52] НМК, ИК 1, 3СВ

[53] НМК, ИК 1, 3СВ

[54] НМК, ИК 1, 3СВ

[55] НМК, ИК 1, Археолошка збирка; НМК, ИСЗ 1950-1955.

[56] НМК, ИК 1, 3СВ

[57] НМК, Инвентар музејске библиотеке 1950-1954.

[58] Преписке између Милорада С. Јовића и Николе Јончића (Архива НМК 1950-1954 године; Архива НМК 1955-1959. године; НМК, ОД, ЦСА, досије број 151: НМК).

Археолошка збирка и теренска истраживања

С обзиром да у Музеју није радио археолог, о археолошком материјалу старао се директор Јовић коме је помагао и кустос Чолић. Марта 1952. године у Музеј званично доспевају први археолошки налази (три праисторијска камена предмета из Пекчанице: игла, нож-копље и чекић).⁵⁹ Годину дана касније за Археолошку збирку је набављен значајан налаз поклопца римске рударске пећи из Плана.⁶⁰ Током 1954. године у Археолошку збирку стиже доста предмета од којих се издвајају мермерна плоча Мост цара Трајана, откупљена од продавца на краљевачкој пијаци, и буздован из Гокчанице.⁶¹ Те године направљене су и фотографије оближњих археолошких локалитета.

И поред недостатка стручних кадрова и недовољне стручности запослених у Музеју, њихов ентузијазам и жеља за усавршавањем испољили су се приликом теренских истраживања из области палеонтологије, минералогии, археологије и етнологије. Нека истраживања Музеј је спроводио сам, а на неким је учествовао као институција-сарадник.

Највећи број теренских истраживања на којима је Музеј учествовао била су из области археологије. У августу 1952. године на позив Музеја области крагујевачке, Музеј у Ранковићеву учествује у археолошким ископавањима пећине у Градцу. У септембру 1952. године је после рекогносцирања студеничког краја, уследило археолошко ископавање на граду Рајановац у Рибници код Краљева, на коме је учествовао и Градски музеј Ранковићево. Археолошка ископавања на Рајановцу у Рибници код Краљева организовао је Археолошки институт НР Србије под вођством археолога Драгана Јовановића. Институт је организовао ископавања у Ранковићеву и јула 1953. године. У периоду мај-јул 1953. године

Музеј је на позив крагујевачког музеја саучествовао у археолошким ископавањима у околини Крагујевца, а у периоду август-септембар вршио је геолошко рекогносцирање терена Жичког среза.⁶²

Октобра 1953. године дошло је до спора између Народног музеја Ранковићево и Народног музеја Крагујевац који је бесправно вршио ископавања римске некрополе у Баљевцу која се налазила (као и данас) на територији под јурисдикцијом Народног музеја Ранковићево. Музеј у Ранковићеву је теретио крагујевачки Музеј да је без дозволе упао на његову територију, вршио ископавања, да је супротно прописима (без знања и присуства специјалне комисије) отварао гробове и да је таквим радом и мешањем у рад на територији где нема надлежност дао повода да и други непозвани упадају на туђу територију и уништавају „драгоцене документе прошлости“. Такође му је замерено што је занемарио све облике сарадње, договора, обавештења пре ископавања и евентуалних хитних заштитних конзерваторских интервенција на предметима, као и да је контакт са Музејом у Ранковићеву остварен тек после завршетка ископавања и одношења предмета у Крагујевац.⁶³ Девастацијом локалитета у Баљевцу била је онемогућена свака врста истраживања, од историјског и археолошког, до антрополошког. Музејски одбор Народног музеја у Ранковићеву је од Музеја у Крагујевцу тражио да материјал са Баљевца хитно врати како не би дошло до тужбе.⁶⁴ И поред свега није дошло до повољног решења спора за Музеј у Ранковићеву, тако да се материјал ископан на римској некрополи у Баљевцу и данас налази у Музеју у Крагујевцу.

У зиму 1953/1954. године кустоси Јовић и Чолић су рекогносцирали терен у краљевачким селима Брезна, Заклопача, Шумарице, Врба, Заблаће, Раваница, Гокчаница и

[59] НМК, ИК 1, Археолошка збирка

[60] НМК, ИК 1, Археолошка збирка

[61] НМК, ИК 1, ЗСВ; НМК, Историјски инвентар 1951-1960; НМК, Инвентар Историјске музејске збирке НОБ-а и друго 1951-1955.

[62] НМК, Педесете године, Документација проф. Милорада С. Јовића која се односи на археологију (у даљем тексту само: МСЈА).

[63] НМК, МСЈА; Архива НМК 1950-1954.

[64] НМК, МСЈА; Архива НМК 1950-1954.

Бресник.⁶⁵ Теренска истраживања су у току 1954. године још више интензивирани. Јануара месеца извршено је рекогносцирање Жежевице, Врбе и Заклопаче. Археолошко рекогносцирање Камиџоре извршено је јануара и маја месеца исте године.⁶⁶ Етнолошко одељење је у јуну 1954. године рекогносцирало Бресник, а у јулу Лешак.⁶⁷ Приликом археолошког рекогносцирања рудника Бело Брдо у Музеј је донет део рударских алатки, ходника и оквира рудника из римске епохе реконструкције истог. Месец дана касније екипа Народног музеја Ранковићево рекогносцира терен у Годачици и Јарчуку.⁶⁸

У сарадњи са Археолошким институтом НР Србије у септембру 1954. године вршена су археолошка ископавања у Сирчи и Оплањићима, где су истражени локалитети Грчко насеље и Грчко гробље. На Грчком гробљу су откривени надгробни споменици са каменим плочама, како је директор Јовић тврдио, са дубоким рељефима, без крста, из прехришћанске ере.⁶⁹ У септембру месецу рекогносциран је Јарчујак, а истог и наредног месеца вршено је геолошко и археолошко рекогносцирање Богутовачке Бање, где је највише истраживано налазиште фосила сисара у околини Богутовачке реке.⁷⁰

У склопу археолошких, етнолошких и историјских теренских истраживања Милорад С. Јовић је сачинио рукописе и белешке о археолошким локалитетима на подручју среза Ранковићево, развоју рударства у околини Краљева, винчанском неолиту, палеобалканским народима (Илири, Трачани), Келтима, римским легијама на тлу Краљева, Јаноку, остави млетачког новца из Студенице, граду Мусића, као и хидроурбанизму на терену Краљева од најстаријих до модерних времена (Романов О., 2015, 45-46). Детаљно

[65] НМК, ЕБ 1953-1954.

[66] НМК, ЕБ 1953-1954.

[67] НМК, ЕБ 1953-1954.

[68] НМК, ЕБ 1953-1954.

[69] Милорад С. Јовић, „Новости из нашег Музеја”, *Ибарске новост*, 24. 9. 1954.

[70] НМК, МСЈА

су истраживани културно-историјски споменици Ранковићева и околине: манастири Рашке државе, споменици у срезу Ранковићева, стара гробља, спомен-плоче и најважнија историјска места Краљева и околине. Сачувани су рукописи о историји Жиче, црквеним великодостојницима Жичке епархије и крунисањима у Жичи (Романов О., 2015, 41). Истраживана је Студеница, посебно њена књижевна школа и култура.

Милорад С. Јовић је сакупљао грађу и за уређење *Музеја у Жичи и Историјског музеја косовске епохе*, идеје која се, као и *Музеј средњовековне Рашке државе*, није остварила, што због недостатка новца, што због тадашње државне политике, која се у домену културе и науке више бавила јачањем тековина социјалистичке револуције него неговањем традиције и чувањем културног наслеђа. У једном допису послатом Музеју у Краљеву 1958. године, Секретаријат за просвету и културу града Краљева као главни разлог за одбијање предлога о формирању музејске поставке у припрати манастира Жича наводи неиспуњавање принципа уређења заштићеног непокретног објекта који има карактеристике споменика културе. Између осталог, наводи се и да црквени инвентар манастира Жича не садржи ниједан покретни уметничко-историјски предмет који би био изложен као музејски експонат.⁷¹

Музејска библиотека

Од момента формирања музејске библиотеке Милорад С. Јовић је преузео обавезе библиотекара, а број набављених књига је константно растао (Савић М., 2014, 193). Реч је издањима Српске академије наука, Матице Српске, Просвете, Научне књиге, Српске књижевне задруге, Југословенске књиге, Етнографског музеја и Српског музејског друштва.

У првој години постојања Музеја, између осталог, у музејској библиотеци се налазило

[71] Архива НМК 1955-1959.

7 нумизматичких албума (4 откупљено од сликара Владислава Маржика), 3 албума средњовековних манастира и књига *Ойис јуџославенских новаца* Шиме Љубића. Следеће 1951. године у музејски библиотечки фонд уврштено је више од 200 књига и периодике. Тада су набављене књиге из историје уметности, каталози уметника, уметничких слика и графика, књиге из историје уметности средњег века (дела Светозара Радојчића, Ђурђа Бошковића, Александра Дерока), историје позоришне уметности, историје књижевности и језика, есејистике, белетристике (романи и збирке песама домаћих и страних аутора), етнологије, конзервације... Стигли су и часописи *Рашка*, *Сјоменик*, *Музеј*, *Јуџославија*, *Сјаринар*, *Љејојис Јуџославенске акадџмије знаносћи и умјејносћи*, *Гласник земаљској музеја Босне и Херјејовине и Умјејносћ*. Куриозитет представља набавка дела забрањеног и прогоњеног председника Југословенске владе у избеглиштву, правника и професора Слободана Јовановића, под називом *Влада Александра Обреновића и Полијичке и љравне расјраве*.⁷² Децембра 1951. године ГНО Ранковићево Музеју поклања *Деловодни љрошокол Карађорђа Пејровића*.⁷³

У марту 1952. године у Музеј су из Српске академије наука стигла 94 наслова стручне литературе из области етнологије, историје и историје уметности.⁷⁴ Посредством Америчке библиотеке у Београду Амбасада Сједињених Америчких Држава у Београду је Музеју у Ранковићеву априла 1952. године поклонила књигу *Painting In America* Џона Вокера.⁷⁵ У библиотечком фонду су се нашли научни радови и монографије из области археологије (*Праисјоријска Винча* Милоја Васића), нумизматике, историје уметности (антика, средњи век - монографије српских средњовековних манастира, византијска уметност, ренесанса,

барок, савремена уметност - монографије импресиониста и постимпресиониста, француског сликарства и скулптуре, примењене уметности, Аполо -општа историја ликовне уметности), историје (*Исјорија сјарој Рима* Николаја Машкина, Јиричекова *Исјорија Срба*, књиге о Косовском боју, ратовима у којима је учествовала Србија у XIX веку, Првом светском рату, НОБ-у). Набављено је и неколико бројева часописа *Музејски весник*.⁷⁶

Музејска библиотека је током 1953. године увећана за преко 400 издања. Народни музеј из Београда и Америчка библиотека у Београду поново су поклонили неколико издања. Набављена је веома разноврсна литература - историја српског народа (устанци против Турака, Срби у балканским и светским ратовима), светска историја, историја антике, средњег века, јужних Словена, историја српске и светске књижевности од антике до данас, историја језика, есејистика, књижевна критика, историја позоришне уметности, српска уметност XVIII века, историја Српске православне цркве, живопис, историја архитектуре (Рим, стари исток), епиграфика, нумизматика. Набављени су туристички водичи, као и монографије средњовековних српских манастира. Ту су и монографије уметника италијанске ренесансе, холандског сликарства, импресиониста и постимпресиониста, савременог југословенског и светског сликарства XX века. Вредно је напоменути да су тада купљена дела *Умејносћ и умејници* Милана Кашанина и Боја и склад Ванђела Бадуљиа. Поново су набављени часописи *Јуџославија*, загребачка *Умјејносћ*, *Рашка* и САН-ов *Сјоменик*.⁷⁷

Откупљена су стара и ретка издања дела српских књижевника XIX века, *Гласник Друштва срјске славеносћи* из 1857. године, *Цејайник срјске словеносћи* од Јована Суботића, *Десјој Ђурађ Бранковић* Чедомиља Мијатовића, затим дела Доситеја Обрадовића у издању *Срјске књижевне задрује (Езојове басне,*

[72] НМК, Инвентар музејске библиотеке 1950-1954. године (даљем тексту само: ИМБ)

[73] НМК, ИМБ 1950-1954.

[74] НМК, ИМБ 1950-1954.

[75] Архива НМК 1950-1954.

[76] НМК, ИМБ 1950-1954.

[77] НМК, ИМБ 1950-1954.

Мезимац, Првенац, Еџика, Живој и њикљученија, Бој на Косову или Милан Тојлица и Зора-ида), Петра Петровића Његоша, Јована Стерије Поповића (издање *Српске књижевне задруге*). У овој групи набављених књига издавајемо и *Правишељсџвујушчи совјеј сербски* Вука Караџића, *Историја српској народа* Димитрија Давидовића, *Земљописание* Јоакима Вујића, *Живој и дела Карађорђа и њејових војвода и јунака* Константина Н. Ненадовића и *Велимир и Босиљка* Милована Видаковића.⁷⁸

У том периоду доста књига је поклоњено од стране локалних свештеника. Тако је прота Саватије Божић, између осталог, поконио *Сјоменицу војводе Сјеје Сјејановића*, прота Милисав Протић књиге о модерном српском сликарству, француском сликарству XIX века, али и књиге Јована Дерока.⁷⁹ Приликом етнолошких истраживања Јежевице јануара 1954. године од свештеника Милисава Протића откупљене су старе црквене књиге (*Лиџурија* из 1536. године, московски *Србљак* и *Гласник Српској ученој друшћва*), као и историјске и етнолошке књиге.⁸⁰ Прота Светислав Јовић и његов син и директор Музеја Милорад поконили су Музеју 29 књига о законодавству XIX века.⁸¹

Крајем 1954. године библиотечки фонд је бројао 1038 књига и преко 250 часописа, новина, свезака из области историје, археологије и нумизматике. Само се током 1954. године у библиотечки фонд слило преко 280 издања. Набављене су старе књиге међу којима су најзначајнија четири псалтира из XIX века и *Српске народне новине* (1843).⁸² Купљене су књиге из области археологије попут *Formae orbis antiqui: Illyricum et Thracia* Хајнриха Киперта, етнологије (народни обичаји), савремене уметности, историје (устанци против Турака, балкански ратови, Први светски рат, историја Србије XVIII и XIX век),

историје књижевности (средњовековна књижевност, народна књижевност), монографије наших градова...⁸³ Тада су набављене и *Прејиска Илије Гарашанина, Гласник Ејнографској инсџиџуџа*, текући бројеви часописа *Музеји, Весник* (Друштво музејских конзерватора Србије), *Умјејносџ, Јујославија, Нумизмаџичар*.⁸⁴ У то време и наредне (1955) године од Енглеске и Америчке читаонице из Београда набављени су и историјски, етнолошки и географски часописи.⁸⁵

Закључак

Током првих година постојања Музеј у Ранковићеву (данас Краљеву) непрестано је напредовао, превазишавши оквире времена и простора у којима је егзистирао. Ригидна социјалистичка власт и мала локална средина у којој се развијао нису били сметња за његов развој и напредак. И поред настојања Партије да музеје у што већој мери употреби за глорификацију периода НОБ-а, у Ранковићеву су ствари биле другачије. Период Другог светског рата био је достојно представљен, пун набоја народноослободилачке борбе, херојства нашег народа и жртве у борби против окупатора и њихових сарадника, али ни остали историјски периоди нису били заостављени. Огроман део новонабављених експоната припадао је периоду устанака против Турака, балканских и Првог светског рата. Пројекат Музеја Рашке државе, осмишљен и протезиран од Јовића, имао је подршку и код најближих сарадника Музеја, а неретко и људи из политике (попут Јончића). Они су сматрали да српски средњи век представља део слагалице без којег је приказ српске историје непотпун. Фотографије, слике, цртежи, модели цркава и манастира, копије фресака и иконе представљали су богатство у ликовном и архитектонском смислу, те и поред неостваривања идеје о Музеју Рашке државе, нашли

[78] НМК, ИМБ 1950-1954.

[79] НМК, ЕБ 1953-1954.

[80] НМК, ИМБ 1950-1954.

[81] НМК, ИМБ 1950-1954.

[82] НМК, ИМБ 1950-1954.

[83] НМК, ИМБ 1950-1954.

[84] НМК, ИМБ 1950-1954.

[85] НМК, ИМБ 1950-1954.

су места у Уметничкој збирци Музеја. Свест о значају набавке старих предмета у вези са српском традицијом (материјалног и нематеријалног из прошлости овога краја) огледа се кроз активности Етнолошког одељења и богатог разнородног материјала Етнолошке збирке. Исто важи и за Природњачку и Археолошку збирку, са том разликом што је у односу на етнологију материјала било неупоредиво мање, а што је резултат одсуства стручњака и кустоса из ових области. Нумизматски материјал је пристизао константно, као резултат Јовићевих залагања и добро осмишљене мреже спољних сарадника.

Непосредно пре реализације поставке Другог светског рата започела је пракса да се ангажују најбољи југословенски ликовни уметници који су израдили велики број дела из различитих историјских периода (средњи век, период турског ропства, ратови у XX веку). Та дела ће наћи своје место у Уметничкој збирци Музеја у Краљевоу, поред дела савремене уметности које су допремљене као поклон Савета за просвету и културу и водећих музеја у земљи. У домену набавке експоната и ангажовања уметника од кључне важности је било деловање чланова Иницијативног одбора Николе Јончића и Реље Новаковића, уметника и педагога попут Владислава Маржика и Чедомира Павловића, али и чланова Музејског савета. Набављане су и старе књиге, чак и дела која нису била политички подобна за то време. Тачније, набављани су експонати који су, по мишљењу музејских стручњака и њихових спољних сарадника, најбоље одсликавали историју Краљева и околине, а неретко и ширег простора.

Промене на челу Музеја почетком 1955. године нису утицале на квалитет у његовом раду. Сарадња музејских кустоса Јовића и Чолића била је изванредна, о чему сведоче касније Чолићеве изјаве. После извршене примопредаје почетком фебруара 1955. године, Милорад С. Јовић остао је руководиоца Историјског и Нумизматичког одељења и Галерије слика, док је старање о Библиотеци преузео

в.д. управника Музеја и кустос Етнолошког и Природњачког одељења Панта Чолић. Они су у локалним новинама стално објављивали чланке о људима и догађајима из Ранковићева (Краљева) и околине, музејским збиркама и теренским истраживањима. Заједничким снагама руководили су Музејом и стварали праву радну атмосферу, одржавајући висок квалитет у раду све до почетка 60-тих година XX века када је Музеј ради поправке зграде затворен на две године. Тада је Чолић премештен, а Јовић пензионисан. У том тренутку, после деценије рада Музеја у Краљевоу, Јовић ће изјавити:

„До отварања овога Музеја Краљево је био град без историје, пролазник није имао где да се задржи у граду сем у кафанама, није могла да се ради завичајна настава, нису чувани експонати као трагови културе, прошлости и живота. Данас, постојањем Музеја у Краљевоу непознати град је добио своју јасну и велику историју од палеолита до данас.“⁸⁶

Нажалост, многи од набављених експоната током прве половине педесетих година XX века више се не налазе у краљевачком Музеју. Неки су враћени власницима, приватним лицима или матичним институцијама. Такав је случај са једним делом уметничких дела које је Савет за просвету и културу НРС доделио краљевачком Музеју. Нека од њих се и данас налазе у Народном музеју Краљево, а нека су 50-тих година XX века и касније враћена матичним институцијама попут Народног музеја Београд или тадашњег Уметничког музеја и делимично замењена за нека друга дела из ових институција. Други експонати су изгубљени или украдени. Забележене су крађе новембра 1951. године када је нестало оружје из поставке НОБ-а,⁸⁷ јануара 1953. године када је извршена крађа сребрне муштикле и прстена из витрине⁸⁸ и октобра

[86] НМК, ОД, ЦСА, досије број 151: НМК

[87] НМК, Деловодник Музеја (у даљем тексту само ДМ) 1950-1953, бр. 194/51.

[88] НМК, ДМ 1950-1953, бр. 22/53.

1954. године када су нестала три пиштоља.⁸⁹ Важно је напоменути да је доста предмета уништено, пропало, нестало или украдено током складиштења музејских збирки у летњој башти крај Ибра, у периоду реновирања музејске зграде почетком 60-тих година XX века (Драшковић Д., 2014,22).

Ипак, већина експоната који су набављени током 50-тих година прошлог века и даље се налазе у збиркама Народног музеја Краљево, а неки од њих су изложени у оквиру Сталне поставке. Најважније је напоменути да је сав труд пионира краљевачке музеологије, Милорада С. Јовића, његовог колеге Панте Чолића и спољних сарадника попут Николе Јончића, Реље Новаковића, Владислава Маржика и Чедомира Павловића, уроди плодом. Континуитет и квалитет њиховог рада и ентузијазма надживели су све недаће времена, политичке системе и њихове промене, кадровске промене и цензуре, санације, конзервације музејске зграде и предмета из збирки. Изграђен је континуитет у обогаћивању музејских збирки, чувању предмета и сећања од пропадања и заборавља, обележавању најважнијих догађаја и појава, истраживању тема значајних за наш крај. Музеј је постао не само светионик културе, већ и светионик научних истраживања из области музеологије, друштвених и природних наука, образовања младих нараштаја и свих осталих знатижељних суграђана и сународника који су у Музеју непрестано о сазнавали новине о прошлости, традицији, начину живота у свом крају и који су имали прилике да виде дела највећих југословенских уметника и упознају природу и људску културу од праисторије до средине XX века.

Сва сазнања и подаци доступни у раду произилазе из обимне и квалитетно вођене документације Народног музеја Краљево 50-тих година прошлог века. Тиме се још једном потврђује непроцењив значај музејске документације као најверодостојнијег извора информација о раду и развоју

музеја кроз одређене временске периоде, сведока културних, историјских и политичких прилика у датом времену, односно развоја друштва уопште.

Данас, у складу са модерним музеолошким тековинама, Народно музеј Краљево поносно следи пут који су утемељиле колеге 60 година раније, што се огледа у богатој програмској, истраживачкој и публицистичкој активности овог Музеја овећаног многим наградама и признањима.

Извори:

Архива Народног музеја Краљево: деловодници Музеја ГНО 1950-1961.

Архива Народног музеја Краљево 1950-1970: досијеа, инвентарне књиге, инвентари музејских збирки, документи и остала грађа

Историјски архив Краљево, Сумарни инвентар – лични фонд проф. Милорада Јовића

Штампа:

Ново Време

Ибарске новоси

Окћобар

Необјављена грађа:

Јовић М. С., Путеви у срезу Краљево, Краљево, 1960.

Јовић М. С., Карановачка историја првог устанка, други део, Краљево, 1956.

Литература:

Дражовић Јасмина, Новчић Сузана, „Изложбена делатност”, у: *Народно музеј Краљево* (Народно музеј : Краљево, 2014), 141-161.

Драшковић Драган, „Историјат Музеја”, у: *Народно музеј Краљево* (Народно музеј : Краљево, 2014), 15-161.

„Запослени у Народног музеју”, у: *Народно музеј Краљево* (Народно музеј : Краљево, 2014), 197-200.

Krejaković Silvija, Strle U., „Rekvijem za harmoniku: Slovenci u kontekstu masovne odmazde u Kraljevu”, у: *Dve Domovini\Two Homelands, št. 33* (Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracijeSAZU : Ljubljana, 2011), 73-89.

[89] НМК, ДМ 1953-1955, 6р. 658/54.

- Крејаковић Силвија, „Историјско одељење”, у: *Народни музеј Краљево* (Народни музеј : Краљево, 2014), 55-73.
- Крејаковић Силвија, Бережнов Александар, „Савезничко бомбардовање 1944: Краљево, гомила рушевина – масовна гробница”, *Наша прошлост 15* (Краљево, 2014), 137-171.
- Лишанин Надица, Михаиловић Татјана, „Наша публика”, у: *Народни музеј Краљево* (Народни музеј : Краљево, 2014), 163-173.
- Маржик С., *Маржикови* (Краљево : Народни музеј, Историјски архив, 2006)
- Михаиловић Милорад, „Тридесет година рада Народног музеја у Краљеву”, *Повеља октобра 2-3* (Краљево, 1980), 79-88.
- Михаиловић Милорад, „Сликар Владислав Маржик 1896-1981”, *Наша прошлост 2* (Краљево, 1987), 147-167.
- Новчић Сузана, „Чеда Павловић - сликар боје”, у: *Чеда Павловић*, каталог изложбе (Краљево : Народни музеј, 2007), 7.
- Новчић Сузана, „Уметничко одељење”, у: *Народни музеј Краљево* (Народни музеј : Краљево, 2014), 91-122.
- Петровић Јелена, *Живој у Ранковићеву : документи и сведочења* (Ибарске новости : Краљево, 1989)
- Романов Олег, *Милорад С. Јовић, први ујравник Народног музеја у Краљеву*, каталог изложбе (Народни музеј : Краљево, 2015)
- Савић Мирјана, „Библиотека”, у: *Народни музеј Краљево* (Народни музеј : Краљево, 2014), 193.
- Спасић Слађана, „Одељење за нумизматику”, у: *Народни музеј Краљево* (Народни музеј : Краљево, 2014), 75-79.
- Спасић Слађана, „Преписка Милорада С. Јовића са уметницима и сарадницима”, у: *Милорад С. Јовић, први ујравник Народног музеја у Краљеву*, каталог изложбе (Народни музеј : Краљево, 2015), 67-78.
- Стаменовић Мирослав, „Четрдесет година рада Народног музеја у Краљеву”, *Наша прошлост 5* (Краљево, 1992), 7-13.
- Тимотијевић Милош, „Дуг пут оснивања Музеја у Чачку”, у: *Сјоменица Народног музеја у Чачку 1952-2012*. (Чачак : Народни музеј, 2013), 5-13.
- Тимотијевић Милош, „Шест деценија рада Народног музеја у Чачку”, у: *Сјоменица Народног музеја у Чачку 1952-2012*. (Чачак : Народни музеј, 2013), 15-110.
- Шибалић Татјана, „Етнолошко одељење”, у: *Народни музеј Краљево* (Народни музеј : Краљево, 2014), 81-89.

**THE CITY MUSEUM RANKOVIĆEVO 1950-1955:
AN EXCERPT FORM THE MUSEUM DOCUMENTATION (second part)**

In this continuation of the paper, an excerpt from the documentation of the National Museum Kraljevo, it is elaborated on formation of all museum collections (except for the historical collections described in the first part), museum library, an idea about forming the Museum of Raska State (Muzej Raške države), the first field studies and art exhibitions, the then attitude of the local society towards the Museum and its resistance to pressures of the system and time, cultural heritage that the Museum has preserved in continuity for over 65 years. During its first years of existence, the City Museum in Rankovićevo (today Kraljevo) constantly advanced and surpassed the limits of its era and space in which it existed. Rigid socialist authority and small local environment, where it developed, did not present a drawback to its development and advancement.

Oleg ROMANOV

**LE MUSÉE À RANKOVICEVO 1950-1955 :
EXTRAIT DE LA DOCUMENTATION MUSÉALE (DEUXIÈME PARTIE)**

Dans la suite de l'étude, de l'extrait de la documentation du Musée national de Kraljevo, on parle de l'élaboration de tous les recueils muséaux (à l'exception de ceux décrits dans la première partie), des bibliothèques muséales, de l'idée de formation du Musée de l'État de la Rascie, des premières recherches sur le terrain et des expositions artistiques, de la relation de la société locale d'alors envers le Musée et de sa résistance face aux pressions du système et de l'époque, de l'héritage culturelle qu'il hérita en continuité depuis plus de 65 années. Pendant les premières années de son existence, le Musée à Rankovicevo (aujourd'hui à Kraljevo) prospéra continuellement et surpassa les cadres de son temps, de l'espace dans lequel il existait. Le gouvernement socialiste rigide et le petit milieu local, dans lequel il évolua, ne furent pas un obstacle pour son développement et son évolution.

Oleg ROMANOV